

NAŠ DALJNI BLIŽNJI SVET

J. V. Foix
(1894–1987)

Devetega januarja letos je v svojem triindevetdesetem letu umrl katalonski pesnik J. V. Foix, ki ga imajo mnogi za najmočnejšo pesniško osebnost katalonske književnosti po srednjeveškem trubadurju Ausiàs Marchu. Katalonci so bili tako v razdobju nekaj let ob dva velika pesnika. Prvi je bil pred tremi leti umrl, skoraj dvajset let mlajši Salvador Espriu.

Josep Vincenç Foix (ki je kmalu začel dosledno izpuščati svoji prvi dve imeni in se podpisovati le J. V. Foix) se je leta 1894 rodil v kraju Sarrià, ki je kasneje postal del barcelonskega mesta. V Barceloni je prebil večji del svojega življenja. Tu je bil lastnik in upravitelj dveh velikih, od staršev podedovanih slaščičarskih podjetij. Pesniti je začel razmeroma zgodaj, saj je že leta 1913 izdal zbirko *Sol in de dol – Sam in žalosten*, knjigo 70 sonetov. Ključ za razumevanje te v mnogočem še tradicionalne poezije je prvi sonet, delna parafraza 35. soneta iz Petrarkevega Kanconiera. Pesnik se čudi ob ugankah vidnega sveta, se sprašuje po smislu življenja, hkrati pa grebe po svoji notranjosti in se spušča v metafizična iskanja. Zbirka je ostala domala brez odmeva. Nikomur se tako rekoč ni zdelo vredno, da bi se bil poglobil v Foixov poetični svet. Malo več glasov o tej zbirki, ki je bila leta 1947 ponatisnjena, je šele po letu 1955, zlasti pa okoli leta 1970, v obdobju delne liberalizacije frankističnega režima. Pesnik je bil tedaj star že petinsedemdeset let, na koncu ustvarjalnega obdobja. Nemalo vzroka za tako stanje stvari je bilo tudi v tem, da je bil J. V. Foix, čeprav kot pesnik večkrat hudó hermetičen, politično čisto jasno in odločno na strani republike in vztrajen zagovornik katalonske samobitnosti. Pisal (in podpisoval) je tudi politične manifeste in hkrati z Jordijem Carbonellom izdajal literarno revijo. Zato ni nič čudno, da so ga za Francove diktature potisnili v kot in pozabo.

Na komaj kaj boljši sprejem je naletela leta 1948 izdana zbirka *Les irrealis omegues – Irealne omegae*. Če je bila prva zbirka s svojo arhaičnostjo daleč od prevladujočega okusa dobe, je druga odbijala predvsem s svojo hermetičnostjo, čeprav skozi hermetične verze trinajstih, v knjigi izdanih pesmi kdaj pa kdaj tudi dokaj očitno odseva tragična realnost dni, ko jih je pisal. V tej knjigi se prvič pojavijo dolgi naslovi, v katerih je nekakšna simbolična vsebina pesmi in so, kot pravi pesnik sam, nekakšni prologi. Prva, datirana s septembrom 1936, je pesnikova vizija začetnih mesecev španske državljanske vojne. Vendar so v zbirki tudi pesmi iz let 1922, 1932, 1934, 1944–48.

Leta 1953 je pesnik izdal zbirko *On he deixat les claus . . . – Kje sem pustil ključe . . .* Tudi tu nam datumi ob koncu vsake pesmi – prav tako z dolgimi naslovi ali prologi, če hočete – kažejo, kdaj je bila ta ali ona pesem napisana in omogočajo analizo pesnikovih tedanjih stanj. Nemara najznačilnejša pesem v tej zbirki je tista z naslovom: *Ès quan dormo que hi veig clar* – Samo kadar spim, vidim jasno. V tej knjigi pesmi iz različnih obdobj, od leta 1929 dalje do avgusta leta 1953, sta tudi dve, napisani v naših krajih:

aprila leta 1933 v Trstu spesnjena: D'on vinc, ni se – Odkod sem prišel, ne vem, in maja 1933 v Ljubljani napisana: Els savis i els poetes . . . Modrijani in pesniki . . . K njima se bomo še vrnili.

Leta 1960 so izšle v knjigi pesmi, ki jih je J. V. Foix kot božične čestitke nekaj let zapored pošiljal svojim prijateljem. Po številu jih je dvanajst, izhajale so v bibliofilskih izvodih, ilustrirali pa so jih táki znameniti slikarji kot Dali, Mompou, Guinovart, Mercader, Miró in drugi. V omenjeni knjižni izdaji nosi zbirka naslov: *Onze Nadals in un Cap d'any – Enajst božičev in eno novo leto*.

Zadnja pesnikova zbirka, *Desa aquests llibres al calaix de baix – Hrani te knjige v spodnjem predalu*, je izšla leta 1964. Vanjo je vključil, kot pove v svoji uvodni besedi, vse pesmi, za katere se ni odločil, da bi jih bil uvrstil v prejšnje knjige, pa tudi nekaj novejših stihov. Izvemo tudi, da bi knjiga morala iziti že štiri leta poprej, a kaj je bilo vzrok tega zastoja, nam ne pove. Lahko si ga sami mislimo. Zbirka je resda karseda raznorodna, saj so v njej natisnjene pesmi, napisane že leta 1918–25 v klasični, sonetni obliki, do novejših, modernejših iz let 1928–1932, pa tudi iz zadnjega ustvarjalnega obdobja od leta 1956–1963, kjer lahko preberemo nekaj njegovih najbolj uspelih.

Kasneje se pesnik oglasi le tu in tam. Zadnja v dodatku objavljena pesem v 1. zvezku njegovih zbranih del, ki je v drugem ponatisu izšel decembra 1984., ima datum oktober 1973. Pesnik se tedaj bliža osemdesetemu letu. Čez slabih trinajst let je dokočno utihnil.

* * *

V njegovi knjigi *Kje sem pustil ključe* sta, kot rečeno, dve pesmi, napisani v naših krajih: v Trstu in Ljubljani. Kdaj se je pesnik mudil pri nas? Datum ob koncu je nespodbiten: aprila leta 1933 v Trstu, maja istega leta v Ljubljani. Nikakor pa ne drži tisto, kar v zvezi s tem piše katalonski (in španski) pesnik Pere Gimferrer v uvodu v omenjeno zbrano delo: da se je namreč pri nas mudil »v zvezi s kongresom PEN v Ljubljani (Slovenija), na katerem je bil navzoč kot katalonski predstavnik.« V Ljubljani takrat takega kongresa ni bilo, pač pa je bil v Dubrovniku, in to tisti znameniti, ki je prišel v letopise mednarodnega PEN kot eden najpomembnejših in na katerega razplet je imela tolikšen vpliv tam nadvse dejavna slovenska delegacija, med njo pa zlasti dr. Izidor Cankar.

11. kongres PEN je bil v Dubrovniku od 25. do 27. maja. Foix je bil torej eden od okoli 350 književnikov iz 30 PEN centrov, ki so se udeležili tega srečanja. Preseneča pa, da je tržaška pesem napisana že aprila. Iz tega nemara lahko sklepamo, da je šel na pot od doma že mesec poprej. Ali se je ta čas mudil v Italiji ali pri nas, lahko le ugibamo. Le vpogled v takratne knjige gostov v naših ali italijanskih hotelih bi nam omogočil določiti natančnejši datum; vprašanje seveda je, ali taki sezname sploh še obstajajo. Iz Trsta je pesnik, sodeč po namigih v pesmi: Odkod sem prišel, odpotoval z ladjo, a kam, ni mogoče reči. Za Ljubljano nemara lahko sklepamo, da se je mudil v njej zadnje dni maja, na poti domov ali kamor koli že.

Vse to so kajpak ugibanja; lahko je bilo marsikaj drugače. Nespodbитni dejstva pa sta obe pesmi, in datum ob njunem koncu, ki ju v naslednjem objavljamo v prevodu, najprej tržaško, nato ljubljansko.

OD KOD SEM PRIŠEL, ne vem; toda svetloba se sesirja
 SEM PRIŠEL, Za pristaniščem, ob nešpljinih hladih,
 NE VEM V somraku glasov in zvonov.
 – Ko klije petje ob soli pristanišč
 In se nepokorjena krotoviči nit lanu knjige,
 Svetlooki mornar rešuje sence
 Pred zidom spanja in se zgubi ob hrumenju voda
 Skozi starodavnost mesta emblemov.
 Tudi kam grem, ne vem. Nisem Slovan ne semit.
 Na drugem morju se zvezde izogibajo.
 Črno črni noči in na zapuščenem obrežju
 Je drevo tožba razgaljenih slan.
 Vetrovi sežigajo suhljad ure
 In že mi neki glas naznanja ladjo
 Na zadnjem pomolu ob križarskih tišinah,
 In slovo pozabljenja v soteski vrvi.
 In ko dvignemo sidro in se zbero galebi
 Ob božjih drevcih somraka izgonov
 – Sonce in hrepenenje na dračju ladijskega kljuna –
 Ogenj in žito oplajata meje.

Trst, april 1933

MODRIJANI IN PESNIKI SO PASLI KONJE V OKAMNELI TEMINI
 SMOL. HKRATI Z NJIMI BI BIL POMOLIL K SPRTIM BOGOVOM,
 KO BI ME ILIRSKI RIBIČI NE BILI NAJELI ZA ŠTIRI DINARJE,
 DA SEM NA NJIHOVE OKORNE KOČIJE NAKLADAL
 SLANKLJATE ZABOJE, ZVRHANO POLNE LUSKIN.

Onkraj brazd svetlobe, ko pobegnejo konoplje
 Somračnih pristanišč, ob satovju tabern,
 – Ko razkačeni prošt trga razglase,
 Ki v globočini moči osvetljujejo mrtvo črko –,
 Smo premagali enotnost. Posihmal prasketanje ladij,
 Ki pljujejo proti prepovedanemu rtiču, brez krmarja in jader,
 Ne bo več plašilo nikogar, niti viličenje delt
 S temnimi obrisi, kadar mezijo sence
 – Ob otožnih mejah starodavnih žag,
 Tam, kjer blaten brenči Črv, v stepi križev –
 Svojo bisernato presnost v očitni
 Črnobi Druge noči, v kateri plenja, kar je mnogokratno
 In kar je drugačno; in kjer žareča novost zaplaja.
 Nič več se ne bomo bali smrti pod mrežami,

Ki jih barčice vgrezajo in čas v namišljenem goropisju;
Niti na pobočju griča, Človek Sam, ki se vročičen
Bije z žarečimi kamni in kmalu raztrga dan
Kakor besedilo iz Beograda ali »Pravdin« bakrorez,
Ali se vzpne na sončne Alpe, se še bolj zgrbi in se biča;
Niti vrtinec zelenja na ilirskem obrežju,
Kjer se kot zaobljubljeni zgrinjajo modrijani in pesniki.
Prihajajo od daleč, oblečeni v učenjakarske talarje,
In pasejo svoje konje na livadi, ki jo oblegajo
Mesečni nomadi, drgetajoči od praproti;
Vsak sam s sabo, čisto sam, in vsi z eno samo knjigo;
Svojo, brezbrizni za floro čarovnih napojev.
Bežijo pred Enim, košatim, in se zbirajo v niču;
Ogibajo se tistega, ki gnete kvas gozdov
In pometa, kar beži proti vzvišenim studencem,
Kjer prežijo nespametni – kadar se vrvi klasijo
In se obleta listje ribnika, v vrtu lošček –
– Katere polnijo, krilati v bojevitim jutranjem svitu
Zaboje, čebrè in luskinaste kadi in jih nakladajo
Na kamione, ki jih hrani zračno železje.
Nikoli več se ne bom bal blaga soljenih rib!

Ljubljana, maja 1933

prev. Niko Košir